

De Explosieven Opruimingsdienst en het 'groene' optreden

Herwaardering van de operationele inzet

W.F.A. Schurgers - majoor van de logistiek*

Inleiding

In dit artikel richt ik de schijnwerper op het optreden van de Explosieven Opruimingsdienst (EOD), de uitvoerende dienst van het Explosieven Opruimingscommando van de Koninklijke Landmacht (EOCKL), bij de operationele inzet van de Nederlandse krijgsmacht. Deze invalshoek mag op het eerste gezicht een 'open deur' lijken, maar dat is hij bepaald niet. Tijdens de Koude Oorlog lag het primaat van de EOD bij de inzet van Nationale en Koninkrijkstaken (NKT). Gedurende het ingrijpende veranderingsproces dat de Koninklijke Landmacht de afgelopen vijftien jaar doormaakte, moest de EOD ook nog eens kleur bekennen: 'groen'. Het leveren van inzetgerede EOD-ploegen ten behoeve van krijgsmachtoperaties, waar ook ter wereld, ging een belangrijker rol spelen dan ooit.

In dit artikel geef ik u inzicht in enerzijds de wereld van de explosievenopruimer, kortweg de ruimer, zoals die tot voor enkele jaren heeft bestaan, en anderzijds de recente ontwikkelingen bij 'groene' optredens.

De EOD tijdens de Koude Oorlog

Zoals u in de bijdrage van J.T.W.H. van Woensel in deze uitgave van de

* De auteur is commandant van de Explosieven Opruimingsdienst.

Militaire Spectator kunt lezen, werd de EOD in de jaren vijftig opgericht om munitie te ruimen op militaire terreinen en voor het in oorlogstijd ruimen van ongesprongen explosieven in het operatiegebied van het eerste Nederlandse Legerkorps en in de Territoriale Sector. De laatste inzetoptie bleef echter beperkt tot het formaliseren van een aantal mobilisabele explosievenopruimingseenheden. In 1971 werd de krijgsmacht ook verantwoordelijk voor het ruimen van munitie afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog in de civiele sector. Voor die tijd werd dat gedaan door civiele ruimers van de Hulpverleningsdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Gezien het beperkte aantal officieren en onderofficieren-ruimers waaruit de EOD destijds bestond, stonden de NKT al gauw centraal. Het werkaanbod was immers groot. Jaren met meer dan vierduizend meldingen van aangetroffen munitie, inclusief zoekacties die meerdere jaren in beslag namen, waren niet zeldzaam. Ongetwijfeld zal hier hebben meegespeeld dat de noodzaak van dit ruimwerk niet alleen urgenter maar zeker ook interessanter was dan het ruimen van fictieve munitie op de Noordduitse Laagvlakte.

Begin jaren zeventig werd Nederland geconfronteerd met terroristen en criminelen, die gebruik maakten van explosieven als strijdmiddel. Het lag voor de hand de EOD in te schakelen bij de ruiming van geïmproviseerde

explosieven. In 1973 kwam er een convenant tussen de departementen van Defensie, Binnenlandse Zaken en Justitie tot stand. Om deze taak zo goed mogelijk uit te voeren stroomde bij de EOD een keur van, voornamelijk op de civiele taak gericht, materieel binnen. Ook was er een personele uitbreiding op basis van de NKT. De inzet werd steeds meer civiel.

Hoewel de EOD in de bevelslijn van de Nationale Territoriale Commandant was opgenomen, veranderde de 'militaire grip' gaandeweg. Mobilisabele EOD-ploegen werden nooit opgeroepen in actieve dienst. Hoewel er af en toe in een oefening EOD-problemen werden opgenomen, werden deze in de regel *pro memorie* opgelost. Het beeld van het 'groene' EOD-optreden vervaagde, zowel bij de commandanten in de KL, als bij de EOD zelf. De explosievenopruimingsorganisatie voer steeds meer een eigen koers, de blik gericht op de 'civiele' Nationale en Koninkrijkstaken.

De geschiedenis van de explosievenopruiming in Nederland kent twee belangrijke ijkpunten. Het eerste dateert uit het einde van de Tweede Wereldoorlog, toen Nederland was bezaaid met ongesprongen explosieven. Dat was de directe aanleiding voor het ontstaan van de explosievenopruimingsorganisatie. Het tweede moment was het begin van de periode waarin Nederlandse troepen daadwerkelijk gingen opereren in crisis-

Enthousiaste Cambodjanen helpen explosievenopruimers van de EOD mee met het ruimen van munitie, 1993

(Bron: A.H. Meijers)

en oorlogsgebieden en waarbij explosievenopruiming onontbeerlijk bleek in het kader van *force protection* en *freedom of movement*.

Deze inzet betekende dat de schijnbaar op de NKT gestoelde organisatie haar wortels moest herontdekken.

De meeste explosievenopruimers die laatstgenoemde vernieuwing doormaakten, waren geworven en gevormd in een tijd waarin er, met name op de werkvloer, nauwelijks aandacht was voor het groene optreden. Gezien de nadruk die er gelegd werd op de civiele taak en het isolement waarin de EOD zich bevond, is het niet ver-

wonderlijk dat het blikveld van een hele generatie EOD'ers beperkt was tot de NKT-taak.

Ruimers en ruimploegen

De opruimer explosieven vormt de spil van de explosievenopruimingsorganisatie in Nederland. Ik zeg met nadruk 'organisatie' omdat er door de jaren heen verschillende benamingen zijn geweest voor explosievenopruimingseenheden en omdat er binnen de Koninklijke Luchtmacht en Koninklijke Marine vergelijkbare eenheden¹ zijn die beschikken over vergelijkbaar gekwalificeerd personeel. In dit artikel beperk ik mij tot de ruimers van de landmacht, het personeel ingedeeld bij het EOCL.

Binnen de categorie onderofficieren onderscheiden we de assistentenopruimers explosieven en de opruimers explosieven. De eerste groep, de sergeanten en sergeanten der eerste klasse, worden voorbereid voor een functie als opruimer explosieven. Afhankelijk van beschikbare functies, maar na minimaal zes jaar effectief ruimen, komen de assistenten in aanmerking voor een sergeant-majoorfunctie en zijn zij bevoegd een ruiming te leiden.

Een ruiming wordt altijd uitgevoerd door een ploeg die minimaal bestaat uit twee ruimers, van wie er één op zijn minst de rang van sergeant-

¹ EODKLu en de Duik- en Demontegroep van de KM.

majoor bekleedt. Aan de ruimploegen bestemd voor het ruimen van *Improvised Explosive Devices* (IED-taak) is een derde functionaris toegevoegd, namelijk de helper-opruimer explosieven. De helper is een korporaal-chauffeur met een aanvullende opleiding. Zijn werk bestaat uit het voorbereiden, het inzetgereed maken van het speciale gereedschap, het helpen bij de uitvoering van het ruimproces en het besturen van het voertuig dat met hoge snelheid en met voorrang (gelijk aan ambulance, politie, en brandweer) naar de inzetlocatie rijdt. Het ruimen van IED's is een specifieke taak in het kader van het nationale optreden.

Internationaal maakt men vaak onderscheid tussen IED-ploegen en conventionele ploegen. Hiermee wordt aangegeven over welke *capabilities* een ploeg beschikt. Bij veel naties wordt dit onderscheid gemaakt op basis van de aanwezigheid van kennis. Bij de Nederlandse EOD bestaat eenzelfde onderscheid, maar dan op basis van middelen. Een IED-ploeg heeft een groter assortiment gereedschap, een groter voertuig. Het heeft daarnaast ook een helper-opruimer explosieven.

Overigens is er ook een onderscheid tussen de IED-ploegen voor de NKT en IED-ploegen voor de 'groene' inzet. In het kader van de NKT kan het voorkomen dat IED's handmatig worden geruimd. Daarvoor wordt specifiek gereedschap voor persoonlijke benadering gebruikt. In een 'groene situatie' gaat men ervan uit dat de persoonlijke dreiging voor de ruimer groter is. Daarom maakt men voornamelijk gebruik van *remote* aanvalstechnieken, dat wil zeggen gereedschap voor het op afstand onschadelijk maken van een IED. Het deel van het speciale gereedschap dat gebruik wordt voor persoonlijke benadering is in het geval van 'groen' optreden daarom niet nodig. Voor de nationale IED-taak gebruikt men een civiel voertuig, omdat dit vervoersmiddel gemakkelijker is in een stedelijke omgeving en geschikter voor de Nederlandse wegen.

De wending

Eind jaren tachtig begonnen de contouren van de veranderingen zich af te tekenen. Operatie *Provide Comfort*, de inzet van de Nederlandse krijgsmacht ter bescherming van de Koerden in Noord-Irak na afloop van de eerste Golfoorlog, leidde de kentering in. Voor de duur van de operatie werd aan het genie-hulpbataljon een EOD-detachement toegevoegd. Haar taak was voornamelijk de bescherming van eigen troepen tegen de gevaren van ongesprongen explosieven (*Unexploded Ordnance* ofwel UXO's). Kort daarna werden de eerste EOD'ers ingezet ten behoeve van de Nederlandse eenheden in het voormalige Joegoslavië.

Aanvankelijk zagen veel ruimers de uitzendingen als een incident.

De UNIFIL-inzet in Libanon was immers ook met een sisser afgelopen. Na twee rotaties vond de militaire leiding dat de EOD geen meerwaarde had voor het optreden van het pantserinfanteriebataljon (1979-1985) aldaar.

Het besef dat uitzending tot de hoofdtaken van de KL zou gaan behoren en dat EOD'ers daarop geen uitzondering zouden vormen, kwam gedurende de eerste jaren waarin zij werden uitgezonden naar het voormalige Joegoslavië. Alles wees erop dat dit geen kortstondig avontuur was. Na de val van de Berlijns Muur was het oude vijandbeeld verdampt. De KL moest zich voorbereiden op een andere taakstelling en dus gaf de bevelhebber der landstrijdkrachten op niet mis te verstane wijze aan dat het roer om moest. Wie niet wilde mocht er uit. In een aantal gevallen verzilverden 'ruimers' deze mogelijkheid².

Met het besef dat vredesondersteunende- en crisisbeheersingsoperaties het toekomstbeeld van de krijgsmacht

zouden bepalen, groeide bij de EOD het inzicht dat er naast de NKT ook de 'groene' taak was. Het duurde evenwel nog tot na het jaar 2000 voordat in voorkomende gevallen de NKT een lagere prioriteit had dan de 'groene' inzet of de voorbereidingen hierop.

Een andere ingrijpende verandering was het nagenoeg afschaffen van explosievenopsporing door de EOD in de civiele sector. Deze activiteit maakte tot 1998 een significant deel uit van de activiteiten. Daarna werd de markt opengesteld voor civiele ondernemingen en ontwikkelden technieken en methoden zich in een hoog tempo. De KL had geen primair belang al deze ontwikkelingen te volgen. Het was immers voor de 'groene' taak niet nodig vaardigheden en materieel te moderniseren, terwijl dit voor het opereren op de markt wel noodzakelijk zou zijn.

Omdat de civiele markt na 1998 een grote behoefte had aan goed opgeleid personeel voor het uitvoeren van opsporingen, poogden civiele bedrijven explosievenopruimers met aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden tot een overstap te bewegen. En niet tevergeefs.

Veel onderofficieren besloten het groene pak uit te trekken en verlieten Defensie.

Met minder mensen moest een groter werkaanbod worden afgedaan. Immers, de NKT bleef capaciteit vragen, terwijl tegelijkertijd de nieuwe 'groene' inzet ook om mankracht vroeg. De leiding van het EOCL maakte een ommezwaai. Zij kende hogere prioriteit.

² Vanaf 1993 tot 2002 verlieten achttien 'ruimers' het EOCL. Hoewel voor velen de uitzendingen een belangrijke rol speelde, was ook het werken op de civiele markt een belangrijke motivatie om Defensie te verlaten.

teit toe aan de 'groene' inzet en verzette zich er niet langer tegen om een deel van de NKT-taken bij het bedrijfsleven neer te leggen. Het betekende een belangrijke omslag in het denken. Veel energie werd geïnvesteerd in het opleiden van nieuw personeel. Het opleidingstraject is echter lang. In de huidige situatie telt de organisatie op papier vijftig ploegen, maar in de praktijk zijn er slechts vijftien gevuld. De werkbelasting voor het personeel is dus nog steeds te hoog.

NKT: ruimen en opsporen

Het ruimen en opsporen van munitie wordt uitgevoerd op basis van ministeriële regelingen. Het is belangrijk een onderscheid te maken in de taken: ruiming van munitie afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog, ruiming van IED's en opsporing van munitie uit de Tweede Wereldoorlog.

Zowel het ruimen van conventionele munitie als het ruimen van IED's in het kader van de Nationale- en Koninkrijkstaken vindt plaats om de openbare orde en veiligheid van de staat te waarborgen. Omdat het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties daarvoor verantwoordelijk is, moet het ruimen worden gezien als militaire bijstand. Om pragmatische redenen is ervoor gekozen deze vorm van bijstand afzonderlijk te regelen. Het ruimen van munitie uit de Tweede Wereldoorlog is geregeld in de 'Wrakkenregeling'. Die beschrijft naast het bergen van vliegtuigwrakken, ook het ruimen van conventionele munitie uit de Tweede Wereldoorlog. Het ruimen van conventionele munitie is voorbehouden aan de EOD'n van de krijgsmacht.

Het ruimen van IED's is geregeld in het 'Optreden bij Bommelding'. Hierin staan de afspraken met betrekking tot het beschikbaar houden van ploegen. De taak is voorbehouden aan de EOD van de Koninklijke Landmacht.

Het opsporen van vermoede explosieven en het daaraan gerelateerde voor-

onderzoek was tot 1998 voorbehouden aan de krijgsmacht. In dat jaar werden deze taken echter op de commerciële markt aangeboden. De krijgsmacht mag op deze markt participeren, omdat het zoeken naar munitie een opleidingsdoel is dat het best gehaald kan worden door daadwerkelijke opsporingen. Daadwerkelijke opsporingen komen in Nederland nagenoeg alleen voor in de civiele sector. Participatie is aan regels gebonden. Hoewel opsporing door de krijgsmacht nergens is vastgelegd, bestaat er een regeling voor rijksbijdrage in de gemeentekosten.

Ontwikkeling van kennis en middelen

Binnen de NAVO bestaat de werkgroep Explosieven Opruiming, verantwoordelijk voor de totstandkoming van internationale afspraken binnen het vakgebied. Deze afspraken komen tot stand in de vorm van *Standard Agreements* (STANAGS). Er zijn op het gebied van de explosievenopruiming onder andere STANAGS over opleidingsniveau's, C2-structuren, rapportages, materieel en capaciteiten.

Aan de werkgroep Explosieven Opruiming neemt een groot aantal NAVO-landen deel. Met name de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada en Duitsland zijn hierin belangrijke spelers. Naast het feit dat zij samen een groot aantal STANAG's beheren, hebben zij een grote bijdrage geleverd aan de totstandkoming ervan. Deze rol konden zij spelen door hun ervaring met het 'groene' EOD-optreden en omdat zij daartoe een doctrine ontwikkelden. Aangezien ook de Nederlandse explosievenopruimingsorganisaties zijn vertegenwoordigd in de werkgroep en ons land de STANAGS heeft geratificeerd en geïmplementeerd, is de wijze van EOD-optreden en het materieel in grote lijnen internationaal afgestemd. Daardoor is het Nederlandse EOD-concept prima toepasbaar binnen het NAVO-optreden in het algemeen en het optreden van de landmacht in het bijzonder.

We kunnen stellen dat de Nederlandse EOD voor wat betreft materieel en technische 'kennis en kunde' vanaf het begin in staat was adequaat op te treden.

De thans in studie zijnde STANAG 2282 beschrijft de *command en control*-structuur die op de verschillende staven moeten worden geïmplementeerd om het EOD-proces te besturen. Het feit dat een land in de werkgroep 'Explosieven Opruiming' STANAGS implementeert, wil niet zeggen dat de inhoud direct krijgsmachtbreed gemeengoed is. Met andere woorden: dat wat de Nederlandse vertegenwoordiger in de werkgroep afsprekt en implementeert in de EOD-organisatie, is niet zonder meer gecoördineerd met andere krijgsmacht delen. Stel de vertegenwoordiger ratificeert en implementeert namens Nederland een STANAG die aangeeft dat er vanaf bataljonsniveau een stafofficier EOD is, dan moet hij dit nationaal wel kunnen waarmaken. De inhoud moet dus ook 'intern' verkocht worden. De rol van kenniscentra is daarbij van groot belang. Zij moeten zorgen voor afstemming van de verschillende processen. Uiteindelijk moet het EOD-optreden net zo vanzelfsprekend worden meegenomen in de besluitvorming, als de processen vuursteun, verzorging, verbindingen, enzovoort.

'Groene' operationele taken

De KL realiseerde zich al snel na de eerste uitzendingen, dat voor de explosievenopruiming een belangrijke rol was weggelegd. Om de wijze van inzet goed aan te kunnen geven moet er onderscheid gemaakt worden naar soort optreden. Het zou te ver voeren alle vormen de revue te laten passeren. Bovendien is er nog voor geen enkele vorm een EOD-doctrine vastgesteld. Voor dit artikel is het voldoende een onderscheid te maken tussen het

Adjutant R.J. Geval assisteert medewerkers van het ICTY in Kosovo bij het blootleggen van massagraven, 2000

(Bron: H.E. Bührmann)

statisch en het beweeglijk optreden. Daarmee kan ook het EOD-optreden in relatie met de genie worden uitgelegd. Daarover later meer.

In een scenario waarin er sprake is van een relatief statisch optreden, zoals bijvoorbeeld in Bosnië, blijkt dat een EOD-team voor een commandant waardevol is. Met statisch wordt bedoeld dat een commandant met zijn eenheid verantwoordelijk is voor een bepaald gebied (*area of responsibility*) waarin hij langere tijd verblijft met

als doel orde en rust te herstellen.

In grote lijnen onderscheiden we in relatie met het EOD-optreden een aantal activiteiten.

Bescherming eigen troepen

In het kader van *Force Protection* is het, in eerste instantie, van belang dat de explosieven worden geruimd die de operaties van eigen troepen belemmeren. Dit zijn explosieven die tijdens de operaties aangetroffen en gemeld worden. In tweede aanleg wordt de EOD doorgaans ingezet om

pro-actief explosieven te ruimen, zodat de eigen troepen een grotere vrijheid van handelen hebben. Het pro-actief ruimen kan het gevolg zijn van bijvoorbeeld *road clearance* activiteiten waarbij UXO's worden aangetroffen en meldingen van aangetroffen verdachte objecten door eigen troepen, maar het kan ook een melding van civiele partijen betreffen. In dit laatste geval bevinden we ons op glad ijs. Enerzijds omdat een hoger niveau in het geval van een VN- of NAVO-operatie geen ruimactiviteiten toestaat die niet direct ten behoeve van eigen troepen zijn. Anderzijds omdat er doorgaans civiele opruimorganisaties in het leven zijn geroepen, die vervolgens geremd worden in hun ontwikkeling.

Naar mijn mening is er al snel sprake van belang voor eigen troepen. Al was het maar omdat ruiming een positief effect heeft op de verhouding met de plaatselijk bevolking.

Overigens moeten we niet uit het oog verliezen dat het, zoals in Kosovo, vaak om eigen (NAVO)-munitie gaat. Daarbij komt dat elke geruimde UXO de kans op een ongeval vermindert.

Andere partijen die nogal eens bezwaren hebben tegen ruiming die niet gerelateerd zijn aan het eigen operationeel optreden, zijn de niet-gouvernementele organisaties (NGO's). Zij zien de militaire ruimers vaak als concurrenten. Waar geruimd is valt immers niets meer te verdienen. Zoiets deed zich voor in Kosovo. De talrijke *bomblet* velden vormden een bedreiging voor de plaatselijke bevolking. Het 'zuiveren' van deze velden was in principe uitbesteed aan NGO's. Goed overleg tussen de genie en EOD-branch van de *Multi National Brigade South* en de coördinerende NGO, zorgde er evenwel voor dat NGO's en militairen zij aan zij optrokken en aldus

op efficiënte wijze een veilige omgeving voor de bevolking schiepen.

Technische ondersteuning

Een andere taak waarvoor EOD kan worden ingezet is de technische ondersteuning van operaties. In het verleden gebeurde dit onder andere bij inzamelingen van munitie (in Bosnië bekend als *Operation Harvest*), inspecties van munitieopslag, opleg en beheer van wapens en munitie in *weapon collection points*, het ex-humeren van stoffelijke overschotten door het Joegoslavië-tribunaal (ICTY), het voorbereiden van VIP-bezoeken, enzovoort.

Munitietechnische steun

Naast de EOD-taken kan de KL-ruimer, die ook munitietechnicus is, beperkte munitietechnische steun verlenen. Hierbij gaat het om het toezicht houden op het gebruik van eigen munitie, het beperkt uitvoeren van inspecties om de bruikbaarheid vast te stellen en het op verzoek van het munitiebedrijf vernietigen van overtollige voorraden.

Het optreden van eigen eenheden kan verschillen van een *entry operation* in een overwegend niet vijandelijk operatiegebied tot een daadwerkelijke gevechtsactie. Tot op heden deed de EOD nauwelijks ervaring op met dit soort optreden. De deelname aan de *NATO Response Force-4*, vanaf december 2004, dwingt ons ook hierover na te denken.

Ook in deze vorm van optreden zal de nadruk liggen op de bescherming van eigen troepen. Die moet in het geval van een beweeglijk optreden meer gezien worden in voortgang van de lopende operatie. Met andere woorden: het is alleen van belang explosieven te ruimen indien zij de lopende operatie belemmeren. De eerder genoemde technische en munitietechnische steun is in mindere mate belangrijk, omdat dat in een latere fase pas aan de orde komt.

Tijdens oefeningen, en dan met name CPX'n, wordt nogal gemakkelijk teruggewallen op EOD-ploegen, al dan

niet in combinatie met pantsersgenie-optreden, op het moment dat zich UXO-problemen voordoen. 'Een EOD-ploegje inzetten en de hindernis is geruimd.' Hoewel EOD'ers gewoon militairen zijn en dus ingezet kunnen worden in elk deel van het geweldsspectrum, is het zinvol de doelmatigheid van dit schaarse middel in iedere situatie te onderzoeken. Laten we wel wezen: 'je kunt ook gewoon om een granaat heen rijden'.

In een hoog geweldsspectrum waarbij mobiliteit essentieel is, is het nemen van een gecalculeerd risico acceptabel of zelfs onvermijdelijk. Hoe hadden de geallieerden anders de stranden van Normandië kunnen nemen of

in de meer recente geschiedenis de Amerikanen tijdens de eerste Golfoorlog een snelle opmars kunnen bewerkstelligen? Stel dat deze troepen hadden moeten wachten op de EOD, voordat de opmars kon worden voortgezet. EOD is niet het toverwoord dat manoeuvreren zonder slachtoffers mogelijk maakt. Meer voor de hand liggende oplossingen zijn de inzet van pantsersgenie en doorbraakmiddelen, zoals de doorbraaktank en een draagbaar-mijnenveld-doorbraak-systeem. Zo maakten de Amerikanen in de eerste Golfoorlog gebruik van rupsdozers om de vijandelijke mijnenvelden te doorbreken. Het neemt echter niet weg dat in voorkomende gevallen de inzet van EOD-personeel nodig is.

Een deel van het Immediate Response Team van Task Force Fox in Macedonië met voorop de explosievenopruimers sergeants der eerste klasse R.M.C. van Wijnen en sergeant-majoor J.H. Lucas in beschermende kleding met mijn-detector, 2002 (Bron: J.C. Linschoten)

De Amerikaanse organisatie *Human Rights Watch* wees onlangs op het gevaar van ongesprongen explosieven. De organisatie claimt dat 177 soldaten, 13% van de Amerikaanse slachtoffers van de eerste Golfoorlog, omkwamen door het ongewild exploderen van UXO's, voor een groot deel bestaande uit eigen munitie. Alleen al de aanwezigheid van UXO's heeft dus gevolgen voor de mobiliteit van eenheden.

Relatie met het genieoptreden

In zowel het statische als bij het manoeuvre optreden zal er een nauwe samenwerking moeten zijn met genie-eenheden. Naar mijn mening is de mate van beweeglijkheid en geweld van een operatie evenredig met de mate van behoefte aan coördinatie met het genie-optreden. In eerste opzicht lijkt dit strijdig met het 'om een granaat heen rijden', echter, de mate van samenwerking staat los van daadwerkelijke EOD-inzet. Bij iedere operatie moet worden besproken of we om de granaat heen kunnen rijden en wat te doen als het niet kan. De factor tijd is in deze een belangrijk element.

Tijdens een lopende operatie mogen de manoeuvre-eenheden niet worden belast met de vraag of het een genie- of een EOD-probleem is.

Besluitvorming vindt gezamenlijk plaats en om adequaat te reageren

moeten beide disciplines beschikbaar zijn. Ook als dit betekent dat EOD-ploegen 'voorin' beschikbaar moeten zijn.

Laten we de uitersten van het inzet-spectrum eens beschouwen. Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om het ruimen van mijnen en andere UXO's ter verkrijging van vrijheid van handelen. Tijdens een gevechtsactie zal de pantsersgenie in het kader van de mobiliteit operaties uitvoeren. Zonodig zal de genie tijdens het gevecht hindernissen ruimen of doorbraken maken om manoeuvre-eenheden door-gang te verschaffen. EOD-problemen worden genegeerd of er wordt nood-vernietiging toegepast. Slechts in zeer specifieke situaties, waarbij er behoefte is aan gespecialiseerd personeel, zal de EOD ingezet worden. Hierbij moet steeds de afweging plaatsvinden of de kans op verlies van schaars personeel opweegt tegen het tactisch voordeel. Besluitvorming over de inzet gebeurt op bataljons-niveau³ in een EOD/geniecel, tenzij EOD-capaciteit aan een lager niveau is toebedeeld.

Naarmate een operatie meer statisch wordt en de veiligheid in het operatie-gebied toeneemt, zal de genie-inspanning verschuiven naar het herstellen dan wel verbeteren van infrastructuur. In deze situatie neemt de behoefte aan pantsersgenie af en groeit de behoefte aan constructiegenie. Toename van

Overigens moeten we ons ook niet altijd fixeren op het optreden tijdens het daadwerkelijke gevecht. Binnen een militaire operatie kunnen er gevechtsacties plaatsvinden, maar zal er veel meer tijd besteed worden aan andere activiteiten, zoals het voorbereiden op acties, verplaatsen, recupereren, het leveren van gevechts-verzorgingssteun, bevoorrading of gewoon het aanwezig zijn. Het operationeel raamwerk is immers groter dan alleen de 'voorste lijn eigen troepen'. In alle situaties en in het volledige operationele raamwerk speelt de EOD een rol als het gaat om veiligheid van eigen troepen, één van de voorwaarden voor het handhaven van de vrijheid van handelen.

³ Op internationaal niveau is overeengekomen dat in geval van een multinationale operatie de EOD-inzet wordt opgedragen door een *national tasking authority*. Hiervoor is gekozen om te voorkomen dat niet-deskundigen, mogelijk van een andere natie, risicovolle ruiming opdraagt aan ruimploegen. In de praktijk kan een dergelijke autoriteit zich buiten de eenheid bevinden. Een Duitse EOD-ploeg ingedeeld bij een Nederlands bataljon, kan bijvoorbeeld een nationale autoriteit hebben op brigadeniveau. De opdrachten van de bataljonscommandant moeten dan via de brigade worden verstrekt. Nationaal wordt er liberaal met dit gegeven omgegaan. Commandanten kunnen opdrachten geven, terwijl het hoogst aanwezige EOD-niveau de uitvoering bepaalt. In voorkomend geval is dit de ploegcommandant, de laagst mogelijke EOD-autoriteit.

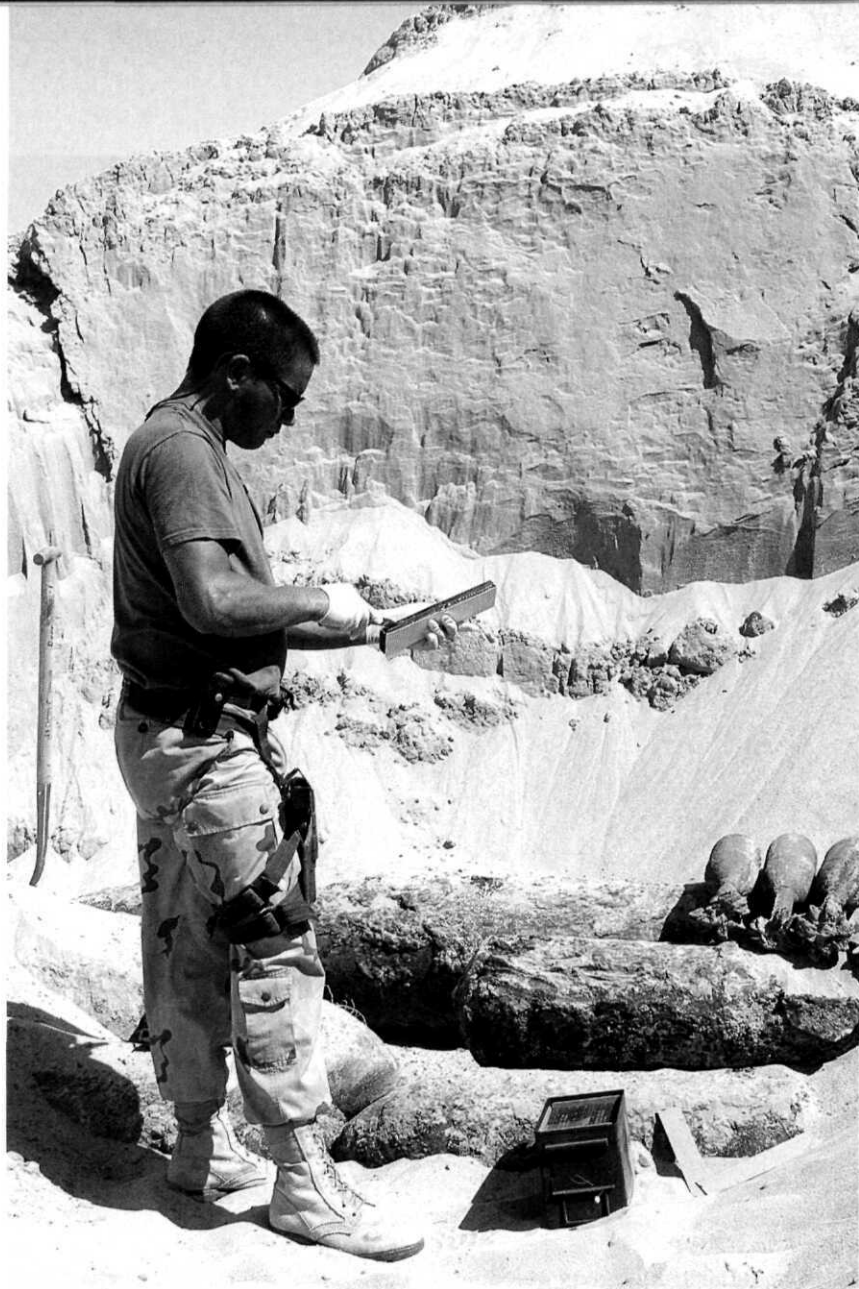
veiligheid maakt slachtoffers aan eigen zijde of bij de bevolking minder acceptabel. Er is immers geen 'oorlog' meer. Dit is het klimaat waarin EOD'ers het best tot hun recht komen. De mate van veiligheid voor het schaarse personeel is hoog door externe invloeden waardoor de resultaten het best haalbaar zijn.

In het eerste geval is er een hoge mate van synergie in het genie- en het EOD-optreden. De inzet heeft voor beide als doel opheffing van een belemmering voor de operatie van eigen troepen. Hoewel de inzet van EOD-ploegen slechts in een beperkt aantal gevallen noodzakelijk is, moeten deze ploegen wel op de juiste plaats beschikbaar zijn. Om een aantal redenen is het handig beide disciplines gezamenlijk te laten optreden.

In de eerste plaats vanwege de gezamenlijke opdracht. Zowel binnen de geniestaf in 'mine/UXO cel' als op het gevechtsveld. De EOD-functie moet gezien worden als een aanvulling op het pantsergenieoptreden.

In de tweede plaats omdat de EOD niet beschikt over een gevestigde staf/commandostructuur. Hoewel er van EOD-zijde verwoede pogingen zijn gedaan, wordt de EOD-officier lang niet in alle gevallen geaccepteerd als speciale stafofficier EOD, laat staan dat hij deelneemt aan het operationele besluitvormingsproces van een bataljon of brigade. Genie is een gevestigde discipline. Omdat EOD en genie op het gevechtsveld in het geval van mijnen en UXO's dezelfde functie hebben, vervult de genie-officier dan ook vaak als vanzelfsprekend de EOD-functie. Bij het gezamenlijke Duits/Nederlandse hoofdkwartier (*High Readiness Forces Headquarters*, HRFHQ) is de EOD-discipline, in de vorm van een EOD-stafofficier, ondergebracht binnen de *Combined General Staff Section Engineers*. De ervaring leert dat dit een doeltreffende constructie is.

In de derde plaats in gezamenlijk optreden handig omdat de EOD-inzet vaak beperkt blijft tot een detachement,

Sergeant der eerste klasse A.G.M. Dijkmans van het vierde EOD-detachement in Zuid-Irak bereidt de vernietiging voor van een aantal explosieven, juni 2004 (Bron: CADVKM, J. Grijpstra)

bestaande uit een aantal ploegen, en, in de meest optimale situatie aangestuurd door een EOD Control Centre (EODCC). Deze kleine elementen hebben behoefte aan een naast-hogere eenheid die hen opneemt in de organisatie. Zij hebben deze eenheid nodig voor hun commandovoering, verbindingen, verzorging, bescherming, geneeskundige ondersteuning, enz. Hoewel er in het verleden nogal eens gekozen werd voor onderbrenging bij een staf- en verzorgingscom-

pagnie ligt een pantsergenie-eenheid meer voor de hand. De vraag is natuurlijk in hoeverre dit past binnen het concept van een pantsergeniecompagnie en hoe om te gaan met de commandovoering. Een uitzondering hierop vormt de formatie van een EOD-compagnie zoals deze in eerste aanleg door de NAVO is gevraagd voor de NRF-organisatie en waarvan het Duitse leger er vijf heeft. Zo'n eenheid dient zelfstandig op te treden. Echter, voor het Nederlandse leger blijven

EOD-eenheden van deze omvang vooralsnog dagdromen.

In het geval van de 43 Gemechaniseerde Brigade zoals deze is ingericht voor de NRF-taak maakt het EODCC deel uit van de staf van het aan deze brigade toebedeelde 11 Pantsergeniebataljon. Hierbij is de bataljonscommandant stafofficier-genie voor de brigade en het hoofd van het EODCC zijn adviseur. Dit met de restrictie dat de EOD'er er primair is voor de brigade en niet voor het geniebataljon. Hetzelfde geldt voor de, in dit geval, bij het bataljon ingedeelde EOD-ploegen. Zij zijn primair brigade-reserve. Desondanks maakt het de aansturing van de EOD-eenheden eenvoudiger en is verzorging zekergestellt. Overigens gaan we er hierbij vanuit dat inzet van de NRF in eerste aanleg zeer beweeglijk en niet zonder risico is.

Taakverdeling tussen genie en EOD

Het meldsysteem

Om zo economisch mogelijk te kunnen omgaan met schaarse genie- en EOD-middelen bestaat er een hiërarchisch meldsysteem. De basis daarvan is de *ammunition awareness*⁴ van de individuele militair. Een militair in een inzetgebied wordt geacht een vermeend explosief te melden aan zijn commandant. Daarbij wordt van hem verwacht dat hij een risico-inschatting kan maken van omstandigheid en aard van het explosief. Als we er vanuit gaan dat het risico staat voor het verlies dat een ongewilde explosie kan veroorzaken, dan wordt de mate van verlies bepaald door het product van de kans dat het explosief 'afgaat' en het effect daarvan. Een lege huls op een lokaal trapveldje vormt geen

⁴ *Ammunition Awareness* (AAW) laat zich het best vertalen door: het bewustzijn van de militair om in aanraking te kunnen komen met allerhande explosieven. Elke militair wordt hiertoe opgeleid. De opleiding AAW heeft tevens als doel het globaal kunnen herkennen en melden van explosieven en het onderkennen van de gevaren.

bedreiging, terwijl een op scherp staande blindganger wel degelijk slachtoffers kan veroorzaken. Dezelfde blindganger aangetroffen bij de uitvoering van een gevechtsactie zal zonder meer genegeerd en zelfs niet eens gemeld worden, omdat het verlies dat ontstaat bij ongewilde detonatie niet in verhouding staat met het verlies veroorzaakt door een vertraging van de actie. Het is overigens ook mogelijk dat een lokale bewoner of medewerker van een andere organisatie in het inzetgebied een explosief meldt.

Indien de melder niet in de gelegenheid is voldoende informatie te genereren, is het mogelijk een explosievenverkenner van de genie in te zetten. Hij kan een zeer gedetailleerd rapport opmaken en initiële beveiligende maatregelen treffen. Indien de verkenner constateert dat het om een artikel zonder explosieve stof gaat, kan hij de melding ook afwerken. Met behulp van de gegevens van de verkenner kan de genie/EOD-cel gefundeerd besluiten een EOD-ploeg in te zetten.

Overigens is het al dan niet reageren na het aantreffen van een explosief niet vrijblijvend. Een aantal jaar geleden kwam dit tot uiting toen een explosievenverkenner een sub-munitie-blindganger van een clusterbom aantrof. Hij nam vervolgens geen adequate beschermende maatregelen. Toen een spelend kind het explosief beroerde, detoneerde het. Het kind overleed. De explosievenverkenner werd veroordeeld.

De beslissingsboom

In de periode dat de 'groene' EOD-inzet in opkomst was, waren er behoorlijk wat onduidelijkheden met betrekking tot de taakafbakening genie versus EOD. Daarom ontwikkelde men destijds de beslissingsboom. Het is een leidraad om te komen tot een goede besluitvorming over wie, welke opdrachten uitvoert.

In grote lijnen komt het erop neer dat de genie verantwoordelijk is voor de

ruiming van bekende mijnen. In principe zijn de overige explosieven voor de EOD. In de situatie waarin geen EOD beschikbaar is mag de genist een noodvernietiging uitvoeren. Het is hierbij van belang onderscheid te maken tussen ruimen en vernietigen. Met vernietigen wordt bedoeld een explosieve lading zo adequaat nabij een munitieartikel te plaatsen, zonder te beroeren, om zodoende een detonatie in te leiden. Hierbij moet rekening gehouden worden met volledige uitwerking van het artikel op de vindplaats. Voorbeeld: een niet onderkende chemische bom zou bij noodvernietiging een volledige chemische uitwerking kunnen hebben. Bij ruiming van een dergelijk explosief kan bijvoorbeeld een demontage plaatsvinden om de bom vervolgens te vervoeren of kan de bom worden aangeboord om de chemische inhoud af te tappen. Dit is slechts één voorbeeld van vele mogelijke situaties.

Slot

In deze bijdrage beschreef ik hoe de val van de Berlijnse Muur ook ingrijpende gevolgen had voor de Explosieven Opruimingsdienst.

Het 'groene' optreden is
– in de praktijk van alledag –
herontdekt en vergt thans
een aanzienlijk deel van
de capaciteit.

Zowel bij daadwerkelijk 'groene' inzet als bij de alledaagse vormen van (terroristisch) geweld die ook het moederland (kunnen) teisteren, wordt het personeel geconfronteerd met nieuwe dreigingen. De uitdagingen van nu en van de toekomst vergen een voortdurende bezinning op de wijze van inzet, de wijze van inlichtingenvergaring en -verspreiding, en taakverdeling met andere eenheden. Ik hoop u inzicht te hebben gegeven in de belangrijkste ontwikkelingen.